

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Marii Matusiak
Federalna polityka regulacji powszechnego prawa dostępu do broni
palnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki (2001-2012),
Warszawa 2019, ss. 246.

Dostęp do broni palnej stanowi istotny element życia obywateli Ameryki od początku istnienia państwa. Po zamachach z dnia 11 września 2001 r., na World Trade Center, a także w związku z licznymi aktami terroru na terenie szkół w analizowanym państwie, kwestia podjęta w temacie pracy zyskuje na znaczeniu. Mimo iż dostęp do broni palnej jest zagwarantowany Drugą Poprawką do federalnej ustawy zasadniczej, w dalszym ciągu kwestia ta budzi wiele kontrowersji zarówno w samym społeczeństwie, jak również stawia pewne dylematy natury etycznej oraz prawnej. Z jednej strony zwolennicy dostępu do broni palnej podkreślają, iż główną determinantą tego rozwiązania jest rosnący z roku na rok poziom przestępczości, a co za tym idzie posiadanie broni palnej jest utożsamiane z poczuciem bezpieczeństwa. Z drugiej strony przeciwnicy, podkreślają iż strzelaniny, a także incydenty innego typu z użyciem broni stanowią zdarzenia incydentalne i nie mogą być argumentem potwierdzającym prawo powszechnego dostępu do broni palnej.

Dylematy dotyczące dostępu do broni palnej, pojawiające się zarówno w płaszczyźnie społecznej, jak również prawnej stanowią iż podjęty temat jest niezwykle interesującym, aktualnym i potrzebnym przedmiotem badawczym. W pracy dokonano analizy regulacji dostępu do broni palnej na poziomie federalnym. Przeprowadzone badania koncentrują się na analizie decyzji i działań podejmowanych na wszystkich szczeblach władzy federalnej to jest: władzy

ustawodawczej, wykonawczej, sądowniczej, a dodatkowo zostały wzbogacone o działania prowadzone przez ogólnokrajowe lobby na rzecz dostępu do broni palnej.

Analiza polityki regulacji powszechnego prawa dostępu do broni palnej jest dość skomplikowanym zadaniem, które wymaga przeprowadzenia wnikliwej analizy zarówno dorobku prawnego w tym zakresie, jak również uchwycenia specyfiki amerykańskiego systemu prawnego i politycznego. Stanowi to bez wątpienia wyzwanie. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań tak prawnych, jak i politycznych oraz społecznych w zakresie powszechnego prawa dostępu do broni palnej jest działaniem ukierunkowanym na poprawę bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, będąc obecnie aktualnym wyzwaniem dla władz państwa. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż kwestie poruszone w pracy jest niezwykle istotna w kontekście kampanii wyborczych, a w niektórych stanach wręcz stanowi decydujący czynnik poparcia dla kandydatów. Dodatkowo kwestie ograniczenia powszechnego dostępu do broni palnej są niechętnie poruszane przez samych kandydatów.

Mimo, iż powszechny dostęp do broni palnej zajmuje znaczące miejsce w kulturze społecznej Stanów Zjednoczonych, zmieniające się uwarunkowania funkcjonowania państwa i jego obywateli, determinują działania mające na celu ograniczenie dostępu. Podjęta w pracy tematyka^a powoduje pewien dysonans w zakresie bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa jednostki. Z jednej strony mamy do czynienia z sytuacją poprawy poczucia bezpieczeństwa dla osób posiadających broń. Z drugiej strony powszechny i niczym nieograniczony dostęp do broni palnej jest potencjalnym zagrożeniem dla reszty społeczeństwa. Należy zaznaczyć, iż treść Drugiej Poprawki do federalnej ustawy zasadniczej nie generowała wielu działań władz federalnych. Punktem przełomowym w zakresie ograniczania powszechnego prawa dostępu do broni palnej był rok 2012, kiedy doszło do strzelaniny w szkole w Sandy Hook.

1. Ocena wyboru tematu

Wybór tematu zasługuje na pełną akceptację. Analiza regulacji powszechnego prawa dostępu do broni palnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki jest niezwykle potrzebna. Biorąc pod uwagę liberalne podejście władz federalnych w przyjętym temacie, Stany Zjednoczone są pewnym wzorem do naśladowania w omawianym zakresie dla innych współczesnych państw. Zatem tendencje i zmiany w podjętym temacie są pewnego rodzaju „drogowskazem” w zakresie powszechnego prawa dostępu do broni palnej.

W swojej pracy Doktorantka dokonała analizy kluczowych regulacji prawnych oraz analizy linii orzeczniczej sądów federalnych. Autorka dokonuje pogłębionych analiz działań podejmowanych w zakresie powszechnego prawa dostępu do broni palnej. Dodatkowo praca została wzbogacona o materiał empiryczny w postaci badań opinii publicznej dotyczącej dostępu do broni palnej oraz trendów w omawianym zakresie. Autorka dokonała skrupulatnej analizy bogatego materiału^u normatywnego, naukowego oraz empirycznego, co wymaga umiejętności dobrego warsztatu naukowego, który pozwoli na przeprowadzenie szeroko zakrojonych badań. Autorka sprawnie porusza się w płaszczyźnie politologiczno-prawniczej. Dokonuje trafnych analiz przepisów prawnych, jak i opartej na nich praktyki w podjętym temacie. Pragnę podkreślić, że w obu tych płaszczyznach badawczych Doktorantka porusza się dość swobodnie, prowadzi ciekawe analizy i rozważania teoretyczne, dzięki czemu praca prezentuje dobry poziom naukowy.

Ocenę wyboru tematu, wyznaczenie cezur czasu, a także zastosowane podejście badawcze należy ocenić jednoznacznie *pozytywnie*.

Tematyka pracy jest zatem godna opracowania zarówno dla celów poznawczych, jak i diagnostycznych. Praca jest realizowana na bazie obowiązujących aktów prawa wewnętrznego na poziomie federalnym. Głównym celem prowadzonych badań pozostaje analiza regulacji prawnych w zakresie powszechnego dostępu do broni palnej, z uwzględnieniem trzech poziomów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej na poziomie federalnym. W

celu jego realizacji konieczna staje się rekonstrukcja systemu politycznego USA, uwzględniająca uwarunkowania prawne w omawianym zakresie.

Federalne rozwiązania w zakresie powszechnego dostępu do broni palnej zostały ujęte w pracy w sposób kompleksowy, uwzględniając jednocześnie kontekst społeczny. Doktorantka słusznie zauważa, iż „ dla milionów obywateli broń stała się nieodłącznym elementem codziennego życia. W konsekwencji liczba broni palnej znajdującej się w rękach prywatnych przewyższa obecnie liczbę mieszkańców całego kraju. Może być to wytłumaczenie, dlaczego kwestia powszechnego dostępu do broni, choć często budzi kontrowersje, jedynie okazjonalnie staje się wiodącą w amerykańskim życiu publicznym” (s.220).

2. Metody badawcze i wykorzystana baza źródłowa

Tak określony cel badawczy i ustalony zakres badań wymagał zastosowania odpowiednich metod badawczych. Trafnie poprowadzona została przez Autorkę analiza norm prawnych i ich roli, jak i skuteczności stosowanych instytucji prawnych w zakresie powszechnego dostępu do broni palnej. Pogłębiona analiza orzecznictwa sądów federalnych oraz wyprowadzone z niej wnioski są interesujące i rzeczowe. Pragnę zaznaczyć, że Autorka niejednokrotnie analizowała efekty obowiązywania przyjmowanych norm prawnych, a zatem nie pomijał strony praktycznej omawianego zagadnienia. Zobowiązywało to do zastosowania metody dogmatycznej. Należało bowiem dokonać wnikliwej egzegezy norm prawa wewnętrznego obowiązującego w omawianym zakresie, co pozwoliło dopiero na dokonanie oceny zakresu i kierunku dokonujących się ewolucji wpływających w ostatecznym rachunku na kształt przyjmowanych rozwiązań. Wymagało to zastosowania analizy systemowej, jak również metody historyczno-prawnej, czy socjologicznej, wiążącej się z podejściem do prawa jako do zjawiska społecznego. Pozwoliło to w konsekwencji na formowanie szeregu wniosków nasuwających się w wyniku rozważań prowadzonych w płaszczyźnie prawno-politologicznej i postulatywnej.

Baza źródłowa, z której skorzystała Autorka pracy jest obszerna i przede wszystkim różnorodna – w znacznym stopniu z wykorzystaniem źródeł

anglojęzycznych. Podjęty temat wymagał od Autorkiⁱ przeprowadzenia pogłębionych studiów w oparciu o literaturę, na którą złożyły się przedmiotowe monografie, prace zbiorowe, artykuły opublikowane w czasopismach naukowych oraz źródła internetowe, a przede wszystkim bogaty dorobek prawny w omawianym zakresie. Dodatkowo wyczerpująco zebrane i zbadane orzecznictwo w przyjętym temacie zasługuje na pozytywną ocenę. W celu przeprowadzenia badań empirycznych wykorzystano liczne analizy oraz badania opinii publicznej, bez wątpienia wzbogacają one prace.

Zatem należy uznać iż zgodnie z założeniami Doktorantki, podjęta przezeń w pracy problematyka została przebadana i przeanalizowana w płaszczyźnie: formalno-prawnej, doktrynalnej, empirycznej i postulatywnej, co pozwoliło na wielostronne ujęcie tematu. Taki dobór źródeł bibliograficznych i ich wykorzystanie potwierdziło umiejętność dokonywania przez Doktorantkę właściwej selekcji pozycji przydatnych dla rzetelnej realizacji podjętego tematu badań.

Reasumując, moja ocena wykorzystania w pracy bazy źródłowej oraz zastosowanych metod badawczych jest w pełni pozytywna.

3. Język

Język rozprawy jest zrozumiały i komunikatywny. Całość została przedstawiona w sposób jasny i klarowny. Doktorantka przedstawiając zagadnienia posługuje się językiem naukowym, konsekwentnie wykorzystując przyjętą terminologię i ustalenia merytoryczne. Określenia i pojęcia używane są w pełni poprawnie i nawiązują do dobrego piśmiennictwa naukowego. Formalna strona pracy świadczy o opanowaniu przez Doktorantkę zasad pisania pracy naukowej. Docenić należy, że Autorka rozprawę uzupełnił tabele (w formie załączników), który to elementy niewątpliwie wzbogacają wartość opracowania, rozszerzając w niektórych aspektach treść wywodów oraz czyniąc je bardziej przejrzystymi.

4. Konstrukcja pracy

Rozprawa składa się z wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia i bibliografii oraz aneksu. Każdy z rozdziałów stanowi zwartą i zamkniętą całość. Warty podkreślenia jest, że większość z rozdziałów (a nawet znaczna część podrozdziałów) zakończona jest autorskim podsumowaniem przedstawianych zagadnień i ekspozycją ich istoty.

We wstępie Doktorantka słusznie określa cel rozprawy, metody badawcze i bazę źródłową. Widać, iż Autor orientuje się jakie funkcje ma spełniać w rozprawie ta część pracy naukowej i z jakich elementów winien się składać. Sposób ujęcia jest klarowny i przekonujący. We wstępie Doktorantka zawarła szczegółowe, informacje dotyczące siatki pojęciowej, a także nakreśliła kontekst regulacji powszechnego dostępu do broni palnej, których rozwinięcie znajdujemy i tak w pozostałej części dysertacji. Za mankament pracy można uznać brak zaznaczenia w sposób wyraźny hipotezy głównej i hipotez pomocniczych oraz związanych z nimi pytań badawczych. Dodatkowo brak w pracy wyczerpującego uzasadnienia cezury czasowej przyjętej w pracy, o ile wskazano argumenty przemawiające za przyjęciem dolnej granicy lat, nie zastosowano tego w przypadku roku 2012.

W rozdziale I Autorka dokonuje analizy systemu prawnego USA w kontekście regulacji dostępu do broni. W tym celu dokonała analizy relacji pomiędzy władzą ustawodawczą a władzą federalną i nakreśliła wynikającą z niej specyfikę. W tej części nie zabrakło wskazania na kontekst społeczny inicjujący powstanie grup na rzecz kontroli dostępu do broni palnej na terytorium Stanów Zjednoczonych. Dodatkowo dokonano przekrojowej i krytycznej analizy dotyczącej zmian w ustawie zasadniczej USA. Przeprowadzona analiza regulacji prawnych została dodatkowo rozbudowana o orzecznictwo. Warto w tym miejscu podkreślić iż Doktorantka posiada wiedzę na temat hierarchii źródeł prawa w USA i jej znaczenia w kontekście analizowanego tematu, a także ma świadomość specyfiki prawa amerykańskiego i wynikającej z niej subtelności charakterystycznej dla anglosaskiej kultury prawnej (s. 18). Na uwagę zasługuje fakt, iż Doktorantka podjęła udaną próbę analizy działalności grup interesu

zajmujących się kwestią dostępu do broni palnej. Istotą tej części pracy jest ukazanie ich wpływu na procesy decyzyjne w organach państwowych. W tej części pracy dominuje analiza przypadku między innymi funkcjonowania: Krajowego Stowarzyszenia Strzeleckiego (*National Rifle Association, NRA*) oraz Gun Owners of America (GOA). Dodatkowo Doktorantka przedstawia czynniki mające wpływ na rozwiązania prawne w zakresie powszechnego dostępu do broni palnej. Zapoznaje czytelnia z siatką pojęciową właściwą dla anglosaskiego systemu prawnego.

Rozdział II poświęcony został problematyce regulacji dostępu do broni palnej w ustawodawstwie federalnym. W tej części pracy Doktorantka swoje rozważania skoncentrowała na analizie regulacji prawnych z uwzględnieniem ich ewolucji. Zasadne zatem było odwołanie się do regulacji prawnych przed 2001 r. oraz zmian jakie zostały wprowadzone po 11 września. Przeprowadzona analiza zawiera interesujące wnioski własne autorki. Zostały one wzbogacone również przez zaprezentowanie argumentów przeciwników regulacji w zakresie powszechnego dostępu do broni palnej pojawiających się w debacie publicznej. Ponadto dość interesującym rozwiązaniem w tej części pracy jest analiza procesu zmiany regulacji prawnych w podjętym temacie, poprzez analizę procesu ustawodawczego (s.85-86).

Z kolei w **rozdział III** Doktorantka skoncentrowała się na analizie prawa do posiadania broni palnej w orzecznictwie sądów federalnych. W tej części pracy w zajmujący sposób, z wykorzystaniem szeregu przykładów i analizie orzecznictwa autorka przedstawia podjęte zagadnienie. Pewnego rodzaju wprowadzenie do rozdziału stanowi część dotycząca kontroli konstytucyjności aktów prawnych, przy czym ze względu na podjęty temat wydaje się to rozwiązaniem nietrafionym. Warto zaznaczyć, iż współczesne demokracje funkcjonujące w oparciu o zasadę trójpodziału władzy, jednocześnie przewidują, bez względu na kulturę prawną rozwiązania w zakresie kontroli aktów prawnych z ustawą zasadniczą. W rozdziale III, Doktorantka rozszerza zakres analizy wychodząc poza ramy prawne pracy to jest lata 2001-2012. O ile uzasadnione jest to w części historycznej o tyle w części dotyczącej linii orzeczniczej dla zachowania spójności wywodu powinna

skoncentrować się w swoich rozważaniach na wskazanym okresie. Wartością dodaną rozdziału III jest przeprowadzenie dogłębnej analizy konkretnych orzeczeń sądowych.

Rozdział IV dotyczy analizy stosunku federalnej władzy wykonawczej wobec prawa do posiadania broni palnej. Doktorantka pochyliła się nad kontrowersyjnymi kwestiami związanymi między innymi z kwestią dostępu do broni palnej podczas kampanii prezydenckiej, kompetencji Prezydenta USA w podjętym temacie oraz roli administracji federalnej w procesie regulacji dostępu do broni palnej. Słusznie wskazała iż omawiana tematyka jest niechętnie podejmowana w kampaniach prezydenckich, a sami kandydaci prezentują dość wyważone stanowisko w omawianym zakresie. Faktem jest iż kwestie dostępu do broni palnej wywołują w społeczeństwie amerykańskim dość skrajne emocje. Warto zauważyć, iż Doktorantka dostrzega „siłę” lobby na rzecz powszechnego dostępu do broni palnej w kształtowaniu regulacji w omawianym zakresie, co wielokrotnie poparła trafnymi przykładami (np. s. 132, 134).

W **rozdziale V** rozprawy skoncentrowano się na analizie stosunku społeczeństwa amerykańskiego do kwestii powszechnego dostępu do broni. W pierwszej części rozdziału Autorka przybliżyła zagadnienia związane z amerykańską kulturą broni. Omawiana część została uzupełniona przez statystyki. Jednak tutaj ponownie praca wybiega daleko poza ramy prawne przyjęte w założeniach pracy (odnoszą się one do danych z 2018 r.). Natomiast mocną stroną przeprowadzonej analizy jest przedstawienie badań z różnych ośrodków (m.in.: Center for American Progress, Gallup, Pew Research Center, CNN, National Instant Criminal Background Check). Przy czym jeśli Doktorantka rozważa opublikowanie materiału warto rozważyć umieszczenie materiału empirycznego zawartego w aneksie w konkretnych miejscach pracy. Taki zabieg wpłynąłby na większą czytelność materiału, a także przeprowadzenia głębszej analizy przedstawionych statystyk.

W **ostatnim VI rozdziale**, Doktorantka dokonała analizy najnowszych trendów w powszechnym dostępie do broni palnej. Odwołała się przede wszystkim do masowych strzelanin na terytorium USA w ostatniej dekadzie XXI wieku.

Mimo enumeratywnego wskazania na konkretne zdarzenia, zabrakło analizy przynajmniej wybranych przypadków. Zostało to poniekąd zrównoważone przywołaniem przez Doktorantkę wyników sondażu przeprowadzonego przez Gallup w 2013 r. (s. 191). W drugiej części omawianego rozdziału Doktorantka pochyliła się na kwestię reakcji władzy federalnej na problemy masowych strzelani. W tym miejscu podkreśliła, iż dostęp do broni palnej jest domeną wielu ogniw władzy zarówno ustawodawczej, wykonawczej oraz sądowniczej. Warto odnotować, iż Doktorantka dokonując analizy regulacji prawnych dostrzega potrzebę uwzględnienia aspektu społecznego w prowadzonych badaniach.

Wywód całościowo prowadzony jest w interesującej formie zarówno w warstwie opisowej, jak i analitycznej. Przyjęta konstrukcja dysertacji pozwoliła na zrealizowanie postawionych celów badawczych oraz wykazanie się przez Doktorantkę dogłębną znajomością obszaru badawczego, tak od strony teorii, jak i praktyki. W sumie stwierdzić należy, iż konstrukcja pracy jest logiczna i przejrzysta, chociaż nie jest to z pewnością układ jedyny z możliwych.

5. Treść

Treść pracy jest niezwykle bogata. Wykonany opis i analiza oraz formułowane oceny są czynione na dobrym poziomie merytorycznym i metodologicznym. Autorka rozprawy przedstawiając problemy i zagadnienia, odwołuje się zarówno do literatury naukowej i źródeł prawa, jak i praktyki. Wybór cytowanych i przywoływanych autorów jest rozważny. Podejmowane w treści rozprawy kwestie winny być uważane za doniosłe zarówno na gruncie nauk, jak i w wymiarze praktycznym – szczególnie patrząc z punktu widzenia dyskusji na temat dostępu do broni palnej we współczesnych państwach.

Doktorantka wykazuje dobre rozeznanie literatury naukowej i zastosowania opisywanych konstrukcji prawnych. Trzeba podkreślić włożony wysiłek by dojść do tego rozeznania.

Główny cel badania został zrealizowany, czyli dokonano analizy regulacji wykazano, iż bezpieczeństwo lotnictwa cywilnego jest dostępu do broni palnej na poziomie federalnym.

6. Uwagi szczegółowe

Z obowiązku recenzenckiego i w celu zwrócenia uwagi na pewne drobne niedociągnięcia, pozwolę sobie na sformułowanie kilku spostrzeżeń. Czynię to głównie z myślą o tym, by Autorka przed ewentualnym oddaniem pracy do publikacji mogła te usterki wyeliminować. Zaliczam do nich:

- 1- Doprecyzowanie cezury czasowej wraz z uzasadnieniem;
- 2- Usunięcie podkreśleń (hiperłącza) w przypisach dolnych;
- 3- Umieszczenie tabel zamieszczonych w aneksie w treści pracy;
- 4- Przeformatowanie tekstu (s. 190-191) a przedstawione w obecnej formule treści, przedstawić w formie opisowej;
- 5- Bibliografia – w tej części pracy warto dokonać uporządkowania, zarówno w zakresie zapisu poszczególnych pozycji bibliografii rozpoczynając od nazwiska), jak również prawidłowej kwalifikacji poszczególnych pozycji – brak konsekwencji;

Uważna lektura rozprawy pozwala dostrzec i docenić wkład Autorki, który jest widoczny i wartościowy. Co więcej, żadna z uwag nie podważa istotnych tez recenzowanej pracy, stanowiącej cenny dorobek Doktorantki. Reasumując stwierdzam, iż pomimo przedstawionych uwag krytycznych, recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na pozytywną ocenę.

7. Konkluzje

Przedstawiona praca wyróżnia się pod względem podjętego tematu, wyczerpującej treści pracy, solidnej bazy źródłowej, klarownej strony językowej oraz umiarkowanych ocen autorskich. Należy przy tym podkreślić, iż Doktorantka wykazała umiejętności w uchwyceniu najważniejszych zagadnień teoretycznych, normatywnych i funkcjonalnych oraz przedstawienia ich w jednej rozprawie. Wielki wysiłek badawczy widoczny w napisaniu pracy zaowocował powstaniem dzieła dojrzałego, zasługującego na uznanie.

W konkluzji powyższych wywodów pragnę stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr Karoliny Marii Matusiak tak pod względem merytorycznym, jak i

metodologicznym spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim i nadaje się do obrony oraz nadania stopnia naukowego doktora. Opowiadam się zatem za przyjęciem rozprawy doktorskiej i za dopuszczeniem mgr Karoliny Marii Matusiak do publicznej obrony.

Prof. zw. dr hab.

Marek Żmigrodzki